

Progoni vještica u srednjem i ranom novom vijeku

Sažetak

U radu se prikazuju progoni vještica u srednjem i ranom novom vijeku, s posebnim osvrtom na područje Hrvatske. Prvi dio rada daje pregled različitih definicija pojma vještica i mjesta gdje su oni korišteni te su opisani načini kako se, prema vjerovanju, postaje vještica i neke karakteristike osoba koje su bile prozване vješticama. Zatim slijedi pregled događanja u Katoličkoj Crkvi, stav Katoličke Crkve prema progonima i navođenje primjera iz kojih se taj stav može iščitati. Objašnjeno je kada i zbog čega prestaju progoni vještica, dok je završni dio posvećen suvremenom pogledu na taj povijesni fenomen.

Ključne riječi: Katolička Crkva, vještice, progoni, srednji vijek, rani novi vijek, hereza

Uvod

Od najranije dobi djecu se kroz bajke uči o vješticama koje će doći po njih ako ne slušaju roditelje. Često su to starije žene, duge kose, velikog nosa i ušiju. Kroz povijest vještice nisu imale toliko specifične (fizičke) osobine, što je značilo da se gotovo svaku ženu moglo optužiti da je vještica i da želi nauditi drugima. Vrhunac takvih optužbi, koje su rezultirale suđenjima i često smrću, dogodio se u srednjem i ranom novom vijeku. Stoga je cilj ovoga rada ukratko prikazati vrhunac progona vještica, s posebnim osvrtom na područje Hrvatske.

Pojam vještice

Pojam vještica gotovo uvijek ima negativnu konotaciju. Kada danas gledamo definiciju pojma, prema Hrvatskoj enciklopediji, vještica je svaka „žena (*vištica, coprnica, štriga*), rjeđe muškarac (*vještac, coprnjak, višćun, štrigon*), nadnaravnih moći kojima se služi isključivo kako bi naudila ljudima, životinjama i biljkama“ (1). Postotak osoba koje se optuživalo da su muške vještice, odnosno vještaci bio je različit po europskim regijama. Tako je na primjer u Ugarskoj bilo 10% osoba optuženih da su vještaci, jugozapadnoj Njemačkoj 18%, u Veneciji 31%, dok ih je najviše bilo u Rusiji 68% i Estoniji 60% (Levack, 1995: 134).

I nekad i danas se, prema vjerovanju, vješticom moglo postati na dva načina; rođenjem i sklapanjem dogovora s vragom. Pri rođenju, ako je posteljica djeteta bila crvene ili crne boje, to je bio znak da je to dijete, ovisno o spolu, vještica ili vještac. Sklapanje dogovora s vragom formalna je ceremonija, licem u lice. Na ceremoniji se osoba odriče Boga tako da s nogom stane na križ, nakon čega je vrag ponovo krsti. Zatim osoba vragu odaje počast, naklonom ili poljupcem u stražnjicu. Ceremonija završava kada vrag osobi, tada vještici, ostavlja trag na nekom skrivenom mjestu na tijelu i daje upute za korištenje moći. S obzirom na ceremoniju, možemo zaključiti da su odrasle osobe koristile drugi od prethodno dva spomenuta načina kako bi postale vještice (Hajdinjak, 2017: 3 ; Levack, 1995: 27).

Slika 1: Žena sklapa ugovor s vragom. Izvor slike: Bayer, Vladimir, 1953. Ugovor s đavlom, Zora, Zagreb. Iza stranice 128.

Stereotipno viđenje vještice prikazuje vješticu kao stariju ženu, koja ima veliki nos i uši, dugu kosu te izobličeno lice. Iako u srednjem i ranom novom vijeku nisu postojale jasne karakteristike vještica niti način kojim bi se to utvrdilo, neka obilježja bila su poprilično popularna. Glavno obilježje, iz kojeg su proizlazila mnoga druga, bilo je da radilo o ženi. Zatim, ako je žena bila jako siromašna ili jako bogata, ako je bila mlada ili jako stara, ako je imala puno ili malo djece, ako je imala madež, pa čak ako se u kući nalazilo pokvareno mlijeko ili maslac, moglo je ukazivati na to da je vještica (3).

Slika 2: Vještice vragu pokazuju svoju podložnost. Izvor slike: Levack, Brian P., 1995. The witch hunt in early modern Europe, sv.2, Longman, London. Iza stranice 148.

Analizom izvora možemo zaključiti kako su optuživane žene često bile starije od 50 godina. Najviši postotak takvih žena je u Essexu, u Engleskoj, ali samo za 1645. godinu te iznosi 87%. Visok postotak zabilježen je i u Genovi, 75%, dok je najmanji u Salemu, 42%. U navedenim mjestima poznat je i bračni status optuženih žena. Tako je u Essexu bilo 43%, u Genovi 44%, a u Salemu 52% udanih žena. Gledajući pak socioekonomski status, češće su bile optuživane žene koje su bile siromašnije. Smatra se da su bile spremnije upuštati se u dogovor s vragom kako bi se izvukle iz teške ekonomske situacije. Treba uzeti u obzir da i navedeni podaci govore samo o dijelu mjesta u kojima su se pojavljivale vještice te da se prema njima može stvoriti okvirna slika, ali ne i generalizacija vremena progona i optuživanja vještica (Levack, 1995: 141-142, 146, 149-150).

Što se tiče opisa ponašanja koji se smatrao karakterističnim za vještice, može se reći kako je on bio raznolik, iako se ističu neke posebne karakteristike. Najčešći opis ponašanja bio je da vještice imaju „oštar jezik, lošu narav i [da su] svadljiv[e] ... [te da imaju] reputaciju za razne oblike vjerskih ili moralnih devijacija (Levack, 1995: 152-153).“ Vještice su također bile sklone psovanju, imale su čudan govor, bile su optuživane za bludništvo, preljub i prostituciju. Prisutnost demencije kod starijih vještica pomogla je tumačenju da su vještice mentalno nestabilne osobe. Vještci su, pak, bili optuživani za homoseksualnost. Vjerovalo se i da vještice mogu letjeti, ali ne i mijenjati oblik (Levack, 1995: 44, 49, 152-154).

Kroz povijest je za vještice, osim navedenih, postojalo i nekoliko drugih naziva; čarnica, čarobnica, vračarica i *incantatrix*. Većina tih naziva pojavljuje se u statutima i zakonima protiv vještica i vračanja. Statuti s hrvatskog područja, koji ujedno obuhvaćaju razdoblje ranoga novog vijeka, su Riječki iz 16. stoljeća i Trsatski

iz 17. stoljeća (Jovanović, Trstenjak, 2018: 55, 72-74). Prema Riječkom statutu osobe koje su se bavile magijom, neovisno o tome radi li se o muškarcu ili ženi, osuđivane su na spaljivanje. Ako je bila riječ o ljubavnoj čaroliji, propisana je novčana kazna i za osobu koja je nanijela čaroliju i za osobu koju ju je naručila. U slučaju da krivci ne mogu platiti kaznu, nakon šibanja protjerivalo ih se iz grada (Bayer, 1953: 517).

Iz Trsatskog statuta „izuzeti su muškarci, tj. zločini čarobnjaštva, vještičarenja i vračanja pripisuju se samo osobama ženskog spola“ (Jovanović, Trstenjak, 2018: 73). Trsatski statut koristi naziv čarnica te navodi da postoje dvije vrste. Čarnica je ona „koja se potpuno predala u ruke đavola i običnu vračaru koja nije imala posla s vragom nego je radila čarobije“ (Jovanović, Trstenjak, 2018: 74). Kao i u Riječkom statutu, u Trsatskom su propisane kazne bile različite, u rasponu od novčanih kazni pa sve do šibanja i spaljivanja. Vještice su također bile i vješane, davljene te im se odrubljivala glava (Miesel, 2012).

Ostali sinonimi se pojavljuju i koriste u razdoblju srednjeg vijeka. Tako se *incantatrix* kao naziv pojavljuje u drugoj polovici 14. stoljeća i označava osobu koja se bavi iscjeljivanjem. Iako su radile iz dobrih razloga, kako bi pomogle drugima, svejedno su bile osuđivane i propisivane su im kazne. Poljički statut iz prve polovice 15. stoljeća navodi najviše sinonima; vještica, čarobnica i vračarica, bez neke posebne razlike u značenju (Bayer, 1953: 517 ; Jovanović, Trstenjak, 2018: 67).

Crkva u ranom novom vijeku

Glavni pojam koji se veže uz Katoličku Crkvu u ranom novom vijeku je inkvizicija. Inkvizicija se kao pokret pojavljuje ranije, još u 12. stoljeću, ali moglo bi se reći kako u ranom novom vijeku doživljava uspon. Postojale su biskupska, papinska, španjolska, rimska, portugalska i mletačka inkvizicija, a zadnje tri vezane su uz razdoblje ranog novog vijeka.

Inkviziciju se može objasniti kao „crkveno-državni istražni i kazneni sud koji je djelovao u katoličkim zemljama (4)“, dok su inkvizitori bile osobe koje su vodile njezin postupak te osuđivale krivovjernike. Iz toga proizlazi da je inkvizicija za glavnu zadaću imala riješiti se heretika, odnosno krivovjernika.

Na početku, najblaža kazna koju je krivovjernik mogao dobiti bila je javna pokora i odricanje hereze. Najstroža kazna bila je izopćenje iz crkve, a od 13. stoljeća i doživotni zatvor. U isto vrijeme pojavljuje se ideja o smrtnoj kazni za krivovjernike. Iako je Katolička Crkva formalno bila protiv tako ekstremne kazne, nakon što bi osudili pojedinca za herezu predali bi ga svjetovnoj vlasti koja bi onda provela kaznu. Smrtna kazna s vremenom postaje najčešće korištena metoda kažnjavanja. Vrhunac

doživljava u 15. stoljeću kada spaljivanje postaje normativ za kažnjavanje krivovjernih. Smatra se kako je tijekom razdoblja inkvizicije ubijeno otprilike 45 000 osoba (Bayer, 1953: 96-98 ; Čapo-Milenić, 2012: 13-14).

Drugi važan pojam koji je bitan te se pojavljuje paralelno s inkvizicijom u ranom novom vijeku je reformacija s ciljem obnove Katoličke Crkve. Svoj vid obnove ponudili su mnogi reformatori, kao što su Martin Luther, Jean Calvin i Ulrich Zwingli. Oni su „poricali učinkovitost oprosta, redefinirali funkciju sakramenata ... promijenili ulogu klera“ (Levack, 1995: 100). Prema njima svakom čovjeku koji je mogao čitati Bibliju nisu bili potrebni svećenik i Crkva za spasenje duše, već je sam sebi bio dovoljan. Takvi se stavovi nisu poklapali s Crkvenim idealima i načelima i zbog toga što se na Crkvu više nije gledalo kao najvažniju i nepogrešivu instituciju. Neslaganje reformatora i Katoličke Crkve dovelo je i do osnivanje protestantskih Crkvi koje su postale dominantne u sjevernoj i sjeverozapadnoj Europi. Sazivanjem Tridentskog koncila (1545.-1563.) samo su privremeno riješena neka pitanja i nesuglasice (Levack, 1995: 100-101). Stalnim propitkivanjem, Katolička Crkva je dovedena pred izazov pa je pokušala dokazati kako se ona ipak bori za pojedince i da njima bude bolje, kako bi kršćani izbjegli grijeh i ne odrekli se Boga. U tom nastojanju napravila je upravo suprotno.

Stav Katoličke Crkve prema pitanju vještica i njihovih progona

Stav Katoličke Crkve po pitanju vještica nije moguće gledati samo iz jedne perspektive. Katolička Crkva je općenito bila protiv krivovjernih i zalagala se za njihovo istrebljenje. Za vještice je, pak, Crkva smatrala da se dogovorom s vragom odriču Boga. Upravo je tako Crkva dobila povod za zauzimanje stava protiv vještica i svih koji se bave magijom, jer se odricanje Boga smatralo najtežim oblikom hereze.

U ovom će se dijelu objasniti sljedeći događaji: objavljivanje bule pape Inocenta VIII., objavljivanje knjige *Malleus Maleficarum* te pismo pape Hadrijana VI. Godine 1484. papa Inocent VIII. objavio je bulu *Summis desiderantes affectibus* (Žarko želeći). Tom je bulom pripadnicima dominikanskog reda Heinrichu Institorisu i Jacobu Sprengeru potvrđeno „da oni imaju pravo i da im je dužnost da progone vještice i čarobnjake ... [te su određene] mjere protiv onih, koji bi se usudili da ih ometaju u tome poslu (Bayer, 1953: 331).“

Dvije godine kasnije, 1486., njih su dvojica objavili knjigu *Malleus Maleficarum* (*Malj koji ubija vještice*). U predgovoru je bila bula pape Inocenta VIII., dok je sama knjiga podijeljena na tri dijela. Prvi dio čine tri potrepštine čarobnjaštva, drugi govori o vrstama začaranosti i načinima kojima se ono poništava, dok treći dio sadrži upute za

duhovne isvjetovne sudove. Prilikom pisanja knjige Institoris i Sprenger su se služili slučajevima u kojima su sudjelovali. Vrlo brzo knjiga je postala glavni priručnik protiv vještica te su je koristili inkvizitori, katolici i protestanti. Kao inspiraciju za svoja djela koristili su je francuski pravnik Jean Bodin koji je napisao *Traité de la demonomanie de sorciers* (*Rasprava o demonomaniji čarobnjaka*) i jezuit Martin Delrios prostora današnje Belgije koji je objavio *Disquisitionum Magicarum Libri Sex* (*Istraživanja o čarobnjaštvu u šest knjiga*) (Bayer, 1953: 163-164 i 369 ; Čapo-Milenić, 2012: 4 ; Levack, 1995: 54 i 56). O popularnosti te knjige govori i broj izdanih primjeraka: njih 29. Primjerci su izašli u Italiji, Njemačkoj i Francuskoj te su u većini svojih izdanja zadržali tekst papine bule koji je pomogao „širenju crkvenih shvaćanja o čarobnjaštvu (Bayer, 1953: 145).“

Papa Hadrijan VI. 1523. godine uputio je pismo dominikancu Modestu Vincentinu i ostalim inkvizitorima u Lombardiji. U pismu je papa potvrdio stav „da su inkvizitori nadležni i dužni da se bave progonom čarobnjaka (Bayer, 1953: 147).“ Odredio je i mjere protiv onih koji će im stati na put, ali za razliku od pape Inocenta VIII., papa Hadrijan VI. „onima koji budu inkvizitore pomagali u vršenju njihovih dužnosti obećava oproste (Bayer, 1953: 147).“ Papin oprost bio je uvijek jako cijenjen, a ovim obećanjem papa je nastojao potaknuti širu masu ljudi da pruži pomoć inkvizitorima čime se samo dokazuje koliki je veliki utjecaj Katolička Crkva imala po pitanju progona.

Najveći utjecaj Katoličke Crkve po pitanju progona vidi se na činjenici da se na području Svetog Rimskog Carstva odvijalo čak ¾ svih suđenja vješticama. U Veneciji je bilo osuđeno više od 700 osoba, a u Njemačkoj je pretpostavljeni broj progonjenih 30 000. Od ukupnog broja optuženih, u Lorraineu je čak 90% bilo osuđeno. U skandinavskim zemljama, osuđenih je bilo između 30 i 40%, slično kao i u Engleskoj i Ugarskoj, gdje je osuđenih bilo otprilike 30%. Zanimljiv je i podatak da su protestantske zemlje (Švedska, Norveška, Finska i Island) zajedno pogubile manje osoba nego knez-biskup Ferdinand von Wittelsbachu Wurzburga u Njemačkoj u tri godine (Levack, 1995: 193, 196, 200, 206, 218, 223 ; Miesel, 2012).

Na području Hrvatske utjecaj Katoličke Crkve ponajprije se vidi po crkvenoj sinodi koja je održana 1. kolovoza 1611. godine. Sinoda je potvrđena na Hrvatskom saboru 25. listopada 1611. te je njome propisano obavezno propovijedanje protiv vraćanja (Bayer, 1953: 542-543 ; Vukelić, 2009: 202-203). Svoj utjecaj imali su i isusovci koji su došli na područje Hrvatske u 17. stoljeću. „Za 1647. i 1648. godinu spominje se da su isusovci u obilasku Karlovca spalili mnoge heretičke i čarobnjačke knjige“, a za godinu 1652. „da su javno s propovijedaonica jezuiti poticali svjetovne organe vlasti na procese protiv čarobnjaka (Vukelić, 2009: 205).“ Godine 1687. tiskan je zakonik *Forma processus iudicii criminalis seu Praxis*

criminalis (Forma kaznenog postupka ili kaznena praksa) koji „u detalje obrađuje postupak, ispitivanje i predlaže kako voditi sustav ispitivanja optuženih za čarobnjaštvo, vještičarenje i herezu.“ (Vukelić, 2009: 205) Zakonik je vrijedio za Ugarsku i Hrvatsku, a s njemačkog na latinski preveo ga je isusovac Szentyvany (Bayer, 1953: 562).

Treba istaknuti da su progon vještica provodili i laici, među kojima treba spomenuti tužitelja Nicholasa Remyja. Smatra se da je u devet godina osudio više od 800 osoba te da je tijekom cijele karijere na smrt spaljivanjem osudio više od 2 000 osoba (Levack, 1995: 196).

Kraj progona

Kraj progona dolazio je postepeno i sporo. Dijelom se zasluga može prepisati zalaganju nekoliko pojedinaca koji su kroz razdoblje ranoga novog vijeka bili protiv progona. Oni su svojim radovima pobijali „osnovne postavke teološkog praznovjerja o čarobnjaštvu (Bayer, 1953: 202).“ Razvoj humanizma i renesanse istaknuo je važnost pojedinca kao zasebne osobe. U 17. stoljeću filozof Rene Descartes razvija novu tezu o vjeri i osobnom mišljenju. Njegovo *de omnibus dubitandum* zalagalo se za sumnju u sve što se do tada smatralo istinitim te za stav da pojedinac, odnosno mislilac „mora sam izgraditi pogled na svijet (Bayer, 1953: 203).“ Kasnijim razvojem filozofije i njezinim postupnim odvajanjem od teologije, filozofija je počela utjecati na više društvene slojeve. Tako su plemići sve više počeli sumnjati u stvarno postojanje čarobnjaka što kasnije postaje jedan od čimbenika koji je rezultirao prestankom progona.

Kao vrijeme prestanka progona vještica uzima se kraj 18. stoljeća. U nekim je zemljama do prestanka došlo ranije, kao što jena primjer došlo u Engleskoj, gdje je posljednje suđenje bilo održano 1712. godine, a u Francuskoj 1718. godine, kada je u Bordeauxu spaljena posljednja žrtva - muškarac. U Salzburgu 1717. je osuđena skupina prijatelja. Razlog optužbe je bilo navodno dobivanje masti od vruga „kojom su se mazali ... pretvorili u vukove te požderali seoska stada (Bayer, 1953: 206).“ U Wurzburgu je pak 1749. godine opatica Marija Renata Sanger osuđena na smrt spaljivanjem zato što je, uz vražju pomoć, „začarala velik broj opatica svoga samostana (Bayer, 1953: 207).“ U Bavarskoj su bile donesene dvije optužbe za spolni odnos s vragom i čaranje. Prva je optužba iz Landshuta iz 1756. godine kada je Mariji Klossner odsječena glava, a druga iz Kemptena iz 1775. godine kada je Ana Marija Schwagel osuđena i pogubljena. U Švicarskoj je u blizini Zuricha na smrt osuđena služavka Ana Goldi koja je navodno čaranjem uzrokovala da kćer liječnika (za kojeg je radila) povraća čavle, komade cigle i igle. U Poljskoj su pak zakoni protiv vještica opozvani 1788. godine (Bayer, 1953: 207; Miesel, 2012).

Što se tiče Hrvatske, zasluga za prestanak progona vještica pripisuje se carici Mariji Tereziji, koja je 1756.

godine izdala naredbu da sudovi u Hrvatskoj više ne smiju sami izvršavati osude, već samo suditi. Naredba je ozakonjena i prihvaćena valjanim člankom Hrvatskog sabora te iste godine (Bayer, 1953: 309). Dvije godine kasnije, 1758., u pismu koje je Marija Terezija uputila banu Franji Nádasdyju, stoji da „nijedan sud u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji ... ne smije ubuduće voditi nijedan proces zbog čarobnjaštva bez izričite caričine dozvole“ (Bayer, 1953: 308). Ujedno je 1758. godina kada je posljednja osoba bila osuđena. Riječ je o Magdi Logomer iz Križevaca, koju je kasnije pomilovala Marija Terezija. Tako se 1758. godina uzima i kao kraj progona vještica u Hrvatskoj (Bayer, 1953: 306 i 309).

Percepcija vještica u povijesti

Pojava vještica i njihovo takozvano djelovanje u srednjem i ranom novom vijeku nisu pobudile zanimanje samo kod povjesničara. Mnogi drugi htjeli su objasniti fenomen vještica, njihove progone te dati svoje mišljenje i shvaćanje o tom razdoblju povijesti. Vještice su postale i popularni likovi u glazbi, književnosti, serijama, filmovima.

Kao odgovor na pitanje o broju ubijenih vještica, svoj odgovor prva je ponudila Matilda Joslyn Gage krajem 19. stoljeća i navela brojku od devet milijuna spaljenih žena. Uspoređujući današnja istraživanja i pretpostavljenu brojku od oko 45 000 ubijenih vještica, jasno se vidi kako je Gage preuveličala broj stradalih. Njezina će tvrdnja kasnije ipak poslužiti kao temelj budućim istraživačima, među njima i raznim feministicama koje su tvrdile da je taj cijeli proces bio masovni genocid (Miesel, 2012).

Godine 1973. Barbara Ehrenreich i Deirdre English su objavile knjigu *Witches, Midwives, and Nurses: A History of Women Healers* (Vještice, primalje, i medicinske sestre: Povijest iscjeliteljica). Njihovo mišljenje bilo je da su vještice u stvari bile primalje te su se zbog toga našle na meti (muških) liječnika. Kasnije se to mišljenje pokazalo pogrešnim, zato što je u prosjeku bilo malo primalja te nisu samo one bile žrtve progona (Miesel, 2012).

Za razdoblje ranog novog vijeka i progona vještica važna je knjiga izašla 1987. godine, a riječ je o knjizi *The witch hunt in early modern Europe* autora Briana P. Levacka. Autor opisuje vještice, utjecaj reformacije, socijalnog i geografskog konteksta na progone te dinamiku i kraj progona. Knjiga sadrži i tablice s podacima koji su nastali korištenjem izvora, kao i slike nastale između 15. i 18. stoljeća.

Prvi povjesničar koji se počeo baviti progonima u Hrvatskoj bio je Ivan Tkalčić. On je 1891. godine objavio članak *Parnice protiv vještica u Hrvatskoj*, a godinu kasnije izvorne tekstove koji su mu pomogli u pisanju. Također je bio prvi koji je pokušao odgovoriti na pitanje zašto i kako su se odvijali progoni na području Zagreba i

njegove okolice (Bayer, 1953: 7).

Druga važna osoba za hrvatski prostor je Vladimir Bayer, koji je sredinom 20. stoljeća objavio knjigu *Ugovor s đavlom*. U knjizi se detaljno govori o vješticama na području Europe i Hrvatske. Autor donosi i dokumente o progonima, procesima, sudskim rješenjima te razne prevedene izvore (odredbe, akte, statute i zakone).

O izvorima iz vremena progona može se reći da su raznovrsni. Na nekim su područjima sačuvani mnogi izvori koji govore o progonima, sudskim procesima, kaznama, a ima i ispovijedi o mučenjima. Na drugim područjima ne može se naći puno podataka iz nekoliko razloga. U nekim mjestima progoni nisu bili toliko zastupljeni pa se nije imalo o čemu pisati. Dio progona odvijao se na selu i provodilo ga je lokalno stanovništvo koje je većim dijelom bilo nepismeno. Treći je razlog strogo nadgledanje procesa koji se s vremenom prorijedio pa je kasnije bio i zabranjen. Treba napomenuti i da izvori rijetko spominju imena ljudi, a pogotovo broj onih koji su ubijeni. Također, brojke se trebaju uzimati s odmakom, zato što je moguće da su neke od tih brojki preuveličavane kako bi se širio strah.

Zaključak

Pojam vještica od srednjeg i ranog novog vijeka pa do danas nije se mnogo promijenio. Vješticom, čarobnicom, vračaricom, smatra se svaka osoba koja se bavi magijom i koristi je na štetu drugih. Od vanjskog izgleda, ponašanja u privatnom i javnom životu pa do apsurdnih sitnica, svatko je mogao biti optužen pa zatim progonen i ubijen. Katolička Crkva je u to vrijeme prolazila kroz mnoge promjene, među kojima inkvizicija i reformacija zauzimaju posebno mjesto. Kako bi zaustavila propitkivanja različitih strana o vlastitoj nepogrešivosti, Katolička je Crkva sazvala Tridentski koncil koji se pokazao samo kao privremeno rješenje. Vještice i čarobnjaci, koji su se smatrali najtežim oblicima heretika zbog svog odricanja od Boga, posebno su se našli na meti. Crkva je isprva nastojala spasiti krivovjerce nudeći im javnu pokoru, ali kako to nije uspijevalo okrenula se okrutnijim načinima, najprije zatvorskim kaznama, a zatim i pogubljenjima. Velik utjecaj na sve koji su se borili protiv vještica imala je bula pape Inocenta VIII. kojom je potvrđeno da je dužnost inkvizitora progon vještica te pismo pape Hadrijana VI. kojim je bilo zajamčeno oprostjenje grijeha svima koji pomažu inkvizitorima. Kraj progona došao je postupno da bi sustavno završio krajem 18. stoljeća, zalaganjem pojedinaca, razvojem filozofije i svijesti pojedinaca te statutima i zakonima koji progone zabranjuju. Iako se danas taj dio povijesti smatra jednim od mračnijih, interesa i istraživača ne manjka, čime se otvara prostor za nove perspektive koje će omogućiti bolje razumijevanje opisanog fenomena.

Summary

Persecutions of witches in the Middle Ages and early modern period

In the paper, the author briefly presents the persecution of witches in the Middle Ages And Early Modern period, with a special focus on the territory of Croatia. The first part of the paper provides an overview of different definitions of the term witch and the places where they were used, and describes the ways in which, according to belief, one becomes a witch and some characteristics of people who were called witches. This is followed by an overview of events in the Catholic Church, the Catholic Church's position on the persecutions, and examples from which this position can be read. It explains when and why the persecution of witches stopped, while the final part is dedicated to a contemporary view of this historical phenomenon.

Keywords: Catholic Church, witches, persecutions, middle ages, early modern period, heresy

Popis literature

1. Bayer, Vladimir, 1953. *Ugovor s đavlom*, Zora, Zagreb.
2. Čapo-Milenić, Leontin, 2012. „Inkvizicija u Zapadnoj Europi od 12. do 19. stoljeća.“ Diplomski rad, Filozofski fakultet Osijek.
3. Hajdinjak, Tanja, 2017. „Progon vještica.“ Diplomski rad, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
4. Jovanović, Kosana, Julija Trstenjak, 2018. *Incantatrix, fattucchiera, višćica, čarobnica, vražarica, čarnica – percepcija vještica u srednjem i ranom novom vijeku*, Croatica Christiana periodica, vol. 42, br. 81, Zagreb, str. 55.-80.
5. Levack, Brian P., 1995. *The witch hunt in early modern Europe*, sv. 2, Longman, London.
6. Vukelić, Deniver, 2009. *Utjecaj Katoličke crkve na svjetovne progone vještica u Zagrebu u ranom novom vijeku*, u: Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb, str. 201.-208.

Internet

1. *Vještica*, Hrvatska enciklopedija: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64993> (28.4.2024.)
2. Miesel, Sandra, 2012. »Who burned the witches.« *Crisis magazine*: <https://www.crisismagazine.com/2012/who-burned-the-witches-2> (pristup 29.4.2024.)
3. *13 znakova da ste vještica (prema optužbama sa suđenja vješticama iz Salema)*, Pixelizam: <http://pixelizam.com/13-znakova-da-ste-vjestica-prema-optuzbama-sa-sudenja-vesticama-iz-salema/> (29.4.2024.)
4. *Inkvizicija*, Hrvatska enciklopedija: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27486> (28.4.2024.)